6-ДӘРІС ПРЕЗЕНТАЦИЯСЫ | ҒЫЛЫМИ-АКАДЕМИЯЛЫҚ МАТЕРИАЛДАР

ҚР ДІНИ ҰЙЫМДАРЫНЫҢ МИССИОНЕРЛІК ҚЫЗМЕТІН РЕТТЕУ

Құқықтық негіздер, мемлекеттік тіркеу тетіктері, сот тәжірибесі және заңнамалық реттеу саясаты

Дәріс авторы: философия ғылымдарының докторы, профессор Н.Ж. Байтенова

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті

1. Миссионерлік қызметтің заңдық анықтамасы мен мазмұны

2011 жылғы Заңдағы заңдық анықтама

«Діни қызмет және діни бірлестіктер туралы» ҚР Заңының 1-бабы 5-тармақшасына сәйкес:

«Миссионерлік қызмет – Қазақстан Республикасы азаматтарының, шетелдіктер мен азаматтығы жоқ адамдардың дінге үндеу мақсатында Қазақстан аумағында діни ілімді таратуға бағытталған қызметі».

Қызметтің негізгі мақсаты – белгілі бір діни ілімді өзге адамдарға жеткізу, уағыздау және оларды осы сенімді қабылдауға шақыру.

1-белгі: Діни ілімді тарату

Діни әңгімелесу, уағыз айту, діни мазмұндағы баспа, аудио, бейне немесе электронды материалдарды тарату және ақпараттық ықпал ету.

2-белгі: Дінге үндеу (шақыру) мақсаты

Адамдарды нақты діни қауымға тарту, дінді қабылдатуға мақсатты түрде бағытталу. Тек ғылыми немесе бейтарап ақпарат беру бұған жатпайды.

2. Миссионерлікті реттейтін нормативтік-құқықтық база

1. ҚР Конституциясы

Ар-ождан бостандығы кепілдігі (25-бап) және қоғамдық тәртіп пен ұлттық қауіпсіздік үшін заңды шектеу конституциялық негіздері (41-бап).

2. 2011 жылғы № 483-IV Заң

«Діни қызмет және діни бірлестіктер туралы» заңның 8-бабы миссионерлерді тіркеуді, ал 9-бабы әдебиеттерді тарату тәртібін белгілейді.

3. ҚР ӘҚБтК-нің 490-бабы

Тіркеусіз миссионерлік қызмет жүргізгені немесе сараптамадан өтпеген әдебиетті пайдаланғаны үшін әкімшілік жауапкершілік (3-бөлігі).

4. Конституциялық Сот қаулысы

2025 жылғы № 67-НҚ қаулысы миссионерлік тіркеу нормасының Конституцияға толық сәйкестігін және заңдылығын бекіткен.

3. Миссионерлерді мемлекеттік тіркеу және қайта тіркеу

1-ҚАДАМ: ӨТІНІШ БЕРУ

Жергілікті атқарушы органдарға (Дін істері басқармасына) заңда белгіленген құжаттар топтамасын тапсыру.

2-ҚАДАМ: САРАПТАМА ЖӘНЕ ТЕКСЕРУ

30 күнтізбелік күн ішінде құжаттардың, діни әдебиеттердің оң дінтану сараптамасы тексеріледі.

3-ҚАДАМ: КУӘЛІК ЖӘНЕ ҚАЙТА ТІРКЕУ

Есептік тіркеу куәлігі беріледі. Миссионерлер жыл сайын қайта тіркеуден өтуге міндетті.

Миссионерлерді тіркеудің заңнамалық ерекшеліктері:

- Тіркеуші орган: Тіркеуді миссионер өз қызметін жүзеге асыратын өңірдегі Облыстық немесе қалалық Дін істері басқармалары жүргізеді.
- Мәртебенің шектеулілігі: Тіркеу куәлігі белгіленген мерзімге және тек өтініште көрсетілген аумақтық шекарада ғана жарамды.
- Жыл сайынғы қайта тіркеу: Заңның 8-бабы бойынша миссионерлер жыл сайын жергілікті органдарда қайта тіркелуі тиіс.

1. Жеке куәлік / Паспорт	Өтініш берушінің жеке басын куәландыратын құжаттың көшірмесі.
2. Тіркеу өтініші	Миссионерлік қызметтің мерзімі, аумағы және мақсаты көрсетілген ресми өтініш.
3. Сенімхат (Өкілдік)	Ресми тіркелген діни бірлестіктің атынан өкілдік етуге берілген құжат.
4. ДБ Куәлігі мен Жарғысы	Шақырушы діни бірлестіктің мемлекеттік тіркелгені туралы анықтамасы.
5. Әдебиет үлгілері	Таратылатын діни әдебиеттер мен ақпараттық материалдардың толық үлгілері.
6. Діни ілім тарихы	Діни ілімнің негіздері мен діни ұйымның тарихи анықтамалығы.

5. Шетелдік миссионерлерге қойылатын арнайы талаптар

Шетел азаматтары үшін қосымша құқықтық шарттар:

✓ Апостиль қойылған құжаттар: Өзі өкілдік ететін шетелдік діни ұйымның ресми тіркелгенін растайтын заңдастырылған немесе апостильденген құжат.

✓ ҚР Діни бірлестігінің шақыруы: Қазақстан аумағында ресми тіркелген жергілікті діни бірлестіктің шақыру хатының болуы.

✓ Нотариалды аударма: Барлық шетелдік құжаттар қазақ немесе орыс тіліне нотариалды түрде куәландырылып аударылуы тиіс.

✓ Визалық режим: Миссионерлік қызметке арналған тиісті санаттағы визамен кіру.

ҚР Миссионерлер статистикасы

452 ҚР бойынша барлығы тіркелген миссионерлер

417 Шетел мемлекеттерінің азаматтары

35 Қазақстан Республикасының азаматтары

6. Сот тәжірибесі: Конституциялық Соттың 2025 жылғы қаулысы

ҚР Конституциялық Сотының 2025 жылғы 26 ақпандағы № 67-НҚ нормативтік қаулысы

Азамат Ж.И. Биімбетовтің «Діни қызмет туралы» Заңның 1-бабы 5-т., 8-бабы 1-т. және ӘҚБтК-нің 490-бабы 3-б. Конституцияға сәйкестігін тексеру туралы өтініші бойынша қаралған іс.

Сот шешімінің түйіні:

• Заң нормалары Конституцияға ТОЛЫҚ СӘЙКЕС деп танылды.

• Миссионерлерді тіркеу талабы ар-ождан бостандығын шектеу емес, қоғамдық тәртіп пен азаматтардың құқықтарын қорғау тетігі.

• Зайырлы мемлекет діни қызметті қоғамдық қауіпсіздік мүддесінде реттеуге толық құқылы.

Ғылыми-құқықтық маңызы:

✓ Діни көзқарасты жеке білдіру мен мақсатты миссионерліктің ара-жігі ажыратылды.

✓ Әлеуметтік желідегі әрбір жеке діни пікір автоматты түрде миссионерлік болып саналмайды.

✓ Миссионерлік мәртебесі нақты мақсаты мен жүйелі іс-әрекетіне қарап бағаланады.

7. Дінтану сараптамасы және әдебиет тарату тәртібі

Дінтану сараптамасының міндеттілігі

• Міндетті сараптама: Миссионерлік қызметте пайдаланылатын кез келген баспа, аудио, бейне және электронды материалдар сараптамадан өтуі тиіс.

• Сараптама қорытындысы: Тек оң дінтану сараптамасының қорытындысы бар материалдарды ғана пайдалануға жол беріледі.

• Экстремизмді шектеу: Сараптама деструктивті, экстремистік немесе діни алауыздықты қоздыратын идеологияның алдын алады.

Әдебиеттерді таратуға рұқсат етілген орындар

Заңның 9-бабына сәйкес діни әдебиеттерді көшеде немесе белгіленбеген қоғамдық орындарда таратуға тыйым салынады. Тек мына орындарда рұқсат етіледі:

1. Ғибадат үйлері мен діни ғимараттарда;

2. Рухани (діни) білім беру ұйымдарында;

3. Жергілікті атқарушы органдар арнайы белгілеген тұрақты үй-жайларда (арнайы кітап дүкендері т.б.).

8. Заңнаманы бұзғаны үшін әкімшілік жауапкершілік

ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің 490-бабы 3-бөлігі

Құқық бұзушылық құрамы: Тіркеусіз немесе қайта тіркеусіз миссионерлік қызмет жүргізу, оң сараптамасы жоқ діни материалдарды пайдалану немесе тіркелмеген діни ұйымдардың ілімін тарату.

ҚР АЗАМАТТАРЫНА ШАРА

50 АЕК айыппұл

Заңсыз миссионерлік қызметпен айналысқан ҚР азаматтарына қолданылатын айыппұл санкциясы.

ШЕТЕЛДІКТЕРГЕ ҚОЛДАНЫЛАТЫН ШАРА

50 АЕК + ЕЛДЕН ШЫҒАРУ

50 АЕК айыппұл салынады және ҚР шегінен әкімшілік жолмен шығарып жіберу шарасы міндетті түрде қолданылады.

9. Мемлекеттік реттеудің 5 негізгі тетігі

1. ТІРКЕУ ТЕТІГІ

Миссионерлерді есептік тіркеу және жыл сайынғы қайта тіркеу рәсімдері.

2. САРАПТАМА ТЕТІГІ

Діни материалдардың заңнама талаптарына сәйкестігін дінтанулық бағалау.

3. ТАРАТУ ТЕТІГІ

Діни әдебиеттерді таратуды тек арнайы белгіленген орындармен шектеу.

4. БАҚЫЛАУ ТЕТІГІ

Заңнаманың сақталуын қадағалау және заң бұзушылықты құқықтық тоқтату.

5. АҚПАРАТТЫҚ ТЕТІК

Халықтың діни сауаттылығын арттыру және конфессияаралық диалогты қолдау.

10. Цифрлық орта және қайырымдылықпен арақатынасы

Интернет және әлеуметтік желілер

• Цифрлық уағыз: Әлеуметтік желілерде мақсатты түрде дінге шақыру және онлайн-миссионерлік жүргізу де заңдық реттеу аясына кіреді.

• Жеке пікір vs Миссионерлік: Дін тарихы туралы ғылыми видео немесе жеке парақшадағы жазба автоматты түрде миссионерлік болып саналмайды.

• Цифрлық сауаттылық: Желідегі деструктивті діни материалдарды ажырату және медиасауаттылықты арттыру маңызды.

Қайырымдылық және мәжбүрлеуге тыйым

✓ Қайырымдылық еркіндігі: Діни бірлестіктер қайырымдылық қызметпен айналысуға құқылы.

✓ Мәжбүрлеуге тыйым: Заңның 3-бабы бойынша азаматтардың материалдық немесе өзге тәуелділігін пайдаланып, оларды дінге мәжбүрлеп тартуға СТРИКТІ ТҮРДЕ ТЫЙЫМ САЛЫНАДЫ.

✓ Гуманитарлық көмек: Көмек алушыдан белгілі бір діни сенімді қабылдауды немесе рәсімге қатысуды талап ету заң бұзушылық болып табылады.

11. Заңнаманы жетілдіру жолдары мен қорытынды

1. Құқықтық түсіндіру

Діни ұйымдар мен азаматтарға миссионерлікті тіркеу тәртібі туралы ақпараттық-түсіндіру жұмыстарын күшейту.

2. Сараптама сапасы

Дінтану сараптамасының ғылыми объективтілігін, ашықтығын және кәсіби біліктілігін одан әрі арттыру.

3. Цифрлық бейімделу

Интернет пен әлеуметтік желілердегі діни қызметті бағалаудың анық әрі айқын құқықтық критерийлерін енгізу.

4. Адам құқықтары мен Теңгерім

Қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету кезінде азаматтардың конституциялық ар-ождан бостандығын құрметтеу.

ҒЫЛЫМИ ҚОРЫТЫНДЫ

Қазақстан Республикасындағы миссионерлік қызметті реттеу – азаматтардың ар-ождан бостандығын қорғау, зайырлылық қағидаттарын орнықтыру және қоғамдағы конфессияаралық бейбітшілік пен ұлттық қауіпсіздікті сақтаудың маңызды құралы болып табылады.